

Vass Judit
VERSELEMZŐ PUSKA
 órai gyakorláshoz

1. VERSTÉMÁK

TÉMA	TÍPUSOK	VERSEK (SZUBJEKTÍV VÁLOGATÁS!)
Gondolati vers	létösszegző vers, önreflexió, önportré, én és a világ kapcsolata, létfilozófiai kérdések, etikai kérdések, idő-és értékszembesítő vers, önmegszólító vers, epifánia	Csokonai Vitéz Mihály: <i>A tibanyi Ekbóhoz</i> Berzsenyi Dániel: <i>Levéltöredék barátnémböz</i> Arany János: <i>Epilógus</i> Kosztolányi Dezső: <i>Mint aki a sínek közé esett,</i> <i>Boldog, szomorú dal, Hajnali részegség</i> Babits Mihály: <i>A lírikus epilógja, Esti kérdés, Csak</i> <i>posta voltál</i> József Attila: <i>Eszmélet, Tudod, hogy nincs bocsánat,</i> <i>Karóval jöttél</i> Radnóti Miklós: <i>Járkálj, csak halálraitélt,</i> Pilinszky János: <i>Halak a hálóban</i> Nemes Nagy Ágnes: <i>Fák</i> Tandori Dezső: <i>Változatok homokórára</i> Petri György: <i>Horatiusi</i> Kovács András Ferenc: <i>Anakreóni dallam</i> Varró Dániel: <i>Kicsinyke Testamentum, Harminckét</i> <i>éves múltam</i>
Ars poetica	költői hitvallás, művészet és valóság, tartalom és forma, programadó vers,	Petőfi Sándor: <i>A XIX. század költői, Rongyos</i> <i>vitézek</i> Arany János: <i>Vojtina ars poeticája</i> Ady Endre: <i>Hunn, új legenda</i> Babits Mihály: <i>Régen elzengtek Sappho napjai</i> Kosztolányi Dezső: <i>Költő a huszadik században,</i> József Attila: <i>Ars poetica</i> Tandori Dezső: <i>A főpróba sikerült, a bemutató</i> <i>elmarad</i> Petri György: <i>„Ki nékem álmaimban”</i> Parti Nagy Lajos: <i>Dallszöveg</i>
Istenes vers	vallásos zsoltár, himnusz, hit és kétely ambivalenciája	Balassi Bálint: <i>Kiben bűne bocsánatáért könyergett</i> Ady Endre: <i>A Sion-hegy alatt</i> József Attila: <i>Nem emel föl...</i> Pilinszky János: <i>Apokrif</i>
Hangulati vers	pillanatnyi hangulat, életérzés	Berzsenyi Dániel: <i>A közelítő tél</i> Arany János: <i>Lejtőn</i> Vajda János: <i>A vaáli erdőben</i> Juhász Gyula: <i>Tiszai csönd</i> Parti Nagy Lajos: <i>Nyár, néma film</i>
Közösségi vers	patrióta vers	Berzsenyi Dániel: <i>A magyarokhoz</i> Kölcsey Ferenc: <i>Hymnus</i> Vörösmarty Mihály: <i>Szózat</i>

		<p>Petőfi Sándor: <i>Nemzeti dal</i> Ady Endre: <i>Nekünk Mohács kell</i> József Attila: <i>A Dunánál</i> Márai Sándor: <i>Halotti beszéd</i> Parti Nagy Lajos: <i>Szívlapát</i> Térey János: <i>Magyar közöny</i> Erdős Virág: <i>El is viszem magammal</i> Laboda Róbert: <i>Nagymagyar (slam)</i> https://youtu.be/ySL4GYkrFrk</p>
	politikai vers	<p>Petőfi Sándor: <i>Föltámadott a tenger, A nép nevében</i> Ady Endre: <i>Robanunk a forradalomba</i> József Attila: <i>Külvárosi éj</i> Erdős Virág: <i>Na most akkor</i></p>
	családi vers hitvesi líra	<p>Petőfi Sándor: <i>Egy estém ottbon</i> Petőfi Sándor: <i>Minek nevezzelek?</i> Kosztolányi Dezső: <i>Az apa</i> Weöres Sándor: <i>Hazatérés</i></p>
Szerelmes vers	udvarlóvers vallomásvers plátói szerelem erotikus vers vonzás és taszítás ambivalenciája	<p>Balassi Bálint: <i>Hogy Júliára talál, így köszönet neki</i> Csokonai V. M.: <i>Tartózkodó kérelem</i> Vörösmarty Mihály: <i>Abránd</i> Petőfi Sándor: <i>Minek nevezzelek?</i> Vajda János: <i>Húsz év múlva</i> Ady Endre: <i>Febér csönd, Lédával a bálban, Valaki útravált belőlünk</i> József Attila: <i>Klárissok, Óda</i> Radnóti Miklós: <i>Tétova óda</i> Pilinszky János: <i>Trapéz és korlát</i> Parti Nagy Lajos: <i>Egy hosszú kávé</i> Varró Dániel: <i>SMS-VERS</i></p>
Tájvers	tájleíró vers filozofikus tájvers	<p>Petőfi Sándor: <i>Az alföld, A puszta, télen</i> Vajda János: <i>Nádas tavon</i> Ady Endre: <i>A magyar Ugaron</i> József Attila: <i>Tiszazug</i> Nemes Nagy Ágnes: <i>Fák</i> Parti Nagy Lajos: <i>Nyár, néma film</i></p>

2. MŰFAJOK

Műfaj	Jellemzői	Példa
dal	Egynemű érzést fejez ki; eredetileg szöveg és dallam elválaszthatatlan; általában rövid sorokra épül, szabályos versszakokból áll	Csokonai: <i>Az esküvés</i> József Attila: <i>Rejtelmek</i>
himnusz, zsoltár, istenes vers	Eredetileg vallásos líra; Isten dicsőítése, könyörgés, vallomás	Balassi: <i>Midőn bűne bocsánatjért könyörgött..</i>

		Ady Endre: <i>A Sion-hegy alatt</i>
jeremiád	Jeremiás próféta nevéből elvont lírai műfaj, amelyben a költő egy egész közösség tragédiáját énekli meg siralom, panaszáradat formájában.	Rákóczi-nóta Arany János: <i>Ráchel siralma</i>
óda	Lírai szónoklat, morális, filozófiai kérdéseket feszeget; megszólítottja általában egy egész közösség vagy egy személy, szerkezete retorikus	Horatius: <i>Licinius Murenához</i> Berzsenyi: <i>A magyarokhoz</i> Vörösmarty: <i>Szózat, Liszt Ferenchez</i> József Attila: <i>Óda</i> Radnóti: <i>Tétova óda</i>
elégikó-óda	Ódai és elégikus részek váltakoznak benne	Csokonai: <i>A Magánossághoz</i> Arany János: <i>Ősszel</i>
elégia	Általában a hangulati lírába sorolható, többnyire életérzést közvetít, fájdalmat, lecsendesült, sztoikus ¹ hangnemben – gyakori eszköze a tájfestés, zeneiség	Janus Pannonius: <i>Búcsú Váradtól</i> Berzsenyi: <i>A közelítő tél</i> Juhász Gyula: <i>Tiszai csönd</i>
epigramma	Eredetileg sírfelirat, később filozofikus vagy morális, politikai kérdést feszegető bölcséleti vers. Többnyire disztichonban íródott.	<i>A thermopülai hősök sírfelirata</i> Vörösmarty: <i>A Guttenberg-albumba</i> Kölcsey: <i>Huszt</i>
lírai monológ	Általában a gondolati líra kedvelt formája, gyakran drámai (5 és 1/2-es jambusban) íródott; a meditáció szerkezetét követi, kérdések-válaszok láncolatára épül	Vörösmarty: <i>Gondolatok a könyvtárban</i> Babits Mihály: <i>Esti kérdés</i>
rapszódia	Más műfajokkal keveredő, éles hangulatváltásokat tükröző vers, amelyben különböző hangnemek, gyorsabb, lassúbb részek váltakoznak	Vörösmarty: <i>Liszt Ferenchez, Előszó, A vén cigány</i> József Attila: <i>Óda</i>
ballada 1	középkori táncdalforma (ballare=táncolni; olasz) 3x8 soros versszak + ajánlás	Villon: <i>A jó tanítás balladája a rossz életűeknek</i>
ballada 2	népballada vagy műballada epikus-lírai-drámai vonásokat vegyít; dialógusban íródott. „balladai homály”= a szerző lényeges cselekményrészleteket nem ír le, csak sejtet	Arany János: <i>Szondi két apródja</i> Goethe: <i>A tündérkirály</i>
episztola	Költői levél konkrét vagy fiktív személyhez írva; általában esztétikai, filozófiai kérdéseket érint.	Horatius: <i>Ars poetica</i> Berzsenyi: <i>Vitkovics Mihályhoz</i>
eklóga	ecloga=„szemelvények”, eredetileg hexameterben és dialógusban írt bukolikus (pásztori) költemény	Vergilius: <i>Eclogák</i> Radnóti Miklós: <i>Hetedik ecloga</i>

¹ sztoicizmus : görög filozófiai irányzat, a bölcs belenyugvás, a nyugodt szemlélődés filozófiája

szonett	petrarcai szonett: 2x4 soros és 2x3 soros vsz., rímképlet: abba cde, jambikus, 10/11 szótagú sorok shakespeare-i szonett: 14 soros, jambikus, 10/11 szótagú sorok, rímképlet: ababcdcdefefgg	Babits Mihály: <i>A lírikus epilógja</i> Szabó Lőrinc: <i>A huszonhatodik év</i>
haiku	Eredetileg japán lírai műfaj; alapeleme egy pillanatkép a természetből, pár szóval felidézett táj vagy esemény. Többnyire háromsoros, 17 szótagos költemény, amely az alapképből bölcséleti tartalmat von le. 5 / 7 / 5 szótagú sorok	Jékely Zoltán, Faludy György
drámai monológ	Gyakran önmagával beszélgető, vitatkozó lírai én jellemzi, kivetített belső dialógus	József Attila: <i>Elégia</i>
hosszúvers	Többszólamú, nagyívű verskompozíció, mely különböző élménysíkokat halmoz egymásra	Nagy László: <i>Mennyegző</i> Kányádi Sándor: <i>Sörény és koponya</i>
kötetlen műfajú	Nem sorolható egyik fentebb felsorolt „klasszikus” műfajba sem	Pilinszky János: <i>Négy soros</i>
szabad vers	Nem épül szabályos ritmikára, rímtelen, gyakran hiányzik a központozás	Kassák Lajos: <i>A ló meghal, a madarak kirepülnek.</i>
prózavers	Sem időmérték, sem rím nem található benne, tördelése is a prózai szövegeket idézi – időnként a gondolatritmus nyomain fedezhetők fel benne.	Arthur Rimbaud: <i>Egy évad a pokolban</i>
slam	a kortárs élőszóbeli költészet műfaja egyetlen kötöttsége: 3 perces témája többnyire hétköznapi, közéleti, gyakori eszköze a szójáték	híres magyar slammerek: Simon Márton, Molnár Péter, Kemény Zsófi, Laboda Róbert, Hegyi Zoltán, Gege (Gege az irodalmi rap műfajában is alkot)

3. POÉTIKA

Versbeszéd	Jellemzői	Példa
retorikus versbeszéd	retorikus szerkezetű: expozíció ² , argumentáció ³ , konklúzió ⁴ hármasságára épül; retorikus eszközök alakzatok: retorikus kérdés, megszólítás, ellentétek, paradoxonok, párhuzamok, ismétlés, anafora, oximoron stb.;	Vörösmarty: <i>Gondolatok a könyvtárban, Szózat</i> Berzsenyi: <i>A magyarokhoz</i> Kölcsy: <i>Zrínyi dala</i> József Attila: <i>Tudod, hogy nincs bocsánat</i>

² bevezetés

³ érvelés

⁴ következtetés

	legfontosabb eszköze tehát a mondatszerkesztés – többszörösen összetett vagy rövid mondatok tudatos használata, változtatása	
metaforikus versbeszéd	A költő képekben rejti el gondolatait, a szövegre a festőiség és a zeneiség túlsúlya jellemző: metafora, allegória, szimbólum, komplex költői kép, metonímia, hasonlat, rím, ritmus, hangszimbolika stb. A retorikus és metaforikus versbeszéd gyakran vegyül egy adott versben.	főnévi metafora: 'Miért e lom ' melléknévi metafora: „ fényes lélek ” igei metafora: „ meghervadt az élet ” metonímia: „küzdött a kéz ” allegória: „ordított a vész” = elvont fogalom megszemélyesítése általában ember alakban hangszimbolika: „mint egy veszetté bősüült szörnyeteg ”
klasszicizáló versbeszéd	A költő a mindenkori igényes irodalmi stílust emeli be a versbe, többnyire kerül a képes vagy retorikus beszédet.	Petőfi: <i>Hazámban</i> Arany: <i>Naturam furca expellas</i>
minimalista versbeszéd	A posztmodern egyik típusa. A minimális közlésre redukált nyelv jellemzi.	Tandori Dezső: <i>Változatok homokórára.</i>

4. PROZÓDIA

Verselés	Jellemzői	Példa
időmértékes rímtelen	1. hosszú és rövid szótagok szabályos váltakozása 2. vagy emelkedő vagy ereszkedő verslábak	Berzsenyi: <i>A közelítő tél</i> Berzsenyi: <i>A magyarokhoz</i> Berzsenyi: <i>Osztályrészem</i>
gondolatritmusos, rímtelen	hasonló mondatszerkezetek, szó szerkezetek ismétlése, rímtelen	Biblia Petőfi: <i>Az apostol</i>
ütemhangsúlyos, rímes	a ritmust több szótag összekapcsolásából álló ütemek váltakozása adja ütem: egy hangsúlyos és több hangsúlytalan szótag kapcsolata pl. 4 4 (ősi nyolcas)	Vajda János: <i>A váli erdőben</i> (4 4) József Attila: <i>Klárissok</i> (4 3 variálása)
szimultán verselés	különböző verselési rendszerek ötvözte: kettős verselés	Csokonai: <i>Tartózkodó kérelem</i> rímes-időmértékes és ütemhangsúlyos Petőfi Sándor: <i>Egy estém otthon</i>
kötetlen	nincs kötött ritmusa, nincsenek szabályos versszakok, csak gondolati egységek	